

Studiul integrat al paleotehnologiei: cazul industriei materiilor dure animale

Sfera domeniului. Aspecte metodologice

Diversele categorii de obiecte aparținând *industriei materiilor dure animale (IMDA)*: artefacte de os, corn de cervide, fildeș, dinți, cochilii, carapace de broască țestoasă etc.) au ocupat un loc central în activitățile de subsistență curente sau în manifestările de caracter simbolic ale diverselor populații și popoare, din preistorie (paleoliticul superior) și până în timpurile actuale. Studiul lor furnizează informații foarte valoroase, unice în multe privințe și încă insuficient exploatate științific, legate de aspecte diverse (economie, habitat, schimburi, comportament simbolic și funerar etc.) proprii fiecărei culturi și epoci.

Extinderea cercetărilor asupra IMDA și tendințele spre specializarea strictă au necesitat și necesită în mod acut colaborarea constantă, într-un cadru organizat și coordonat, a arheologilor și istoricilor, paleontologilor și arheozoologilor, etnografilor și etnologilor, specialiștilor în arheologie experimentală, informaticienilor, fizicienilor, chimiștilor etc. Subliniem, în context, necesitatea fundamentală primară a coroborării demersurilor arheologilor și ale arheozoologilor.

În plan internațional (mediul francofon), preocupările sistematice legate de acest domeniu s-au materializat, de la începutul anilor '70, prin interesul, efortul și inițiativa dr. Henriette Camps-Fabrer, fostă director de cercetare în cadrul CNRS, LAPMO – Université de Provence (Aix-en-Provence, Franța). Sub coordonarea sa au fost obținute rezultate notabile, care au impulsivat, de o manieră decisivă și pe termen lung, progresul domeniului. Astfel, între momentele și rezultatele majore ale cercetării se numără: • organizarea *colocviilor internaționale asupra industriei preistorice a osului* (1974, 1976, 1993), prilejuri cu care s-a realizat: bilanțul activității specifice; confruntarea opiniilor și orientărilor metodologice; schimburile informaționale; discutarea tendințelor și a perspectivelor cercetării, care să vizeze arii geografico-istorice largi; • crearea *Comisiei de nomenclatură a industriei preistorice a osului* (1974), activând, din 1984, sub egida UISPP; ea s-a reunit, de regulă, semestrial până în 1996, propunându-și elaborarea metodologiei unitare de abordare a studiului IMDA; • la propunerea și sub coordonarea H. Camps-Fabrer, lansarea, de către Comisia de nomenclatură, a proiectului Caietelor de *Fișe tipologice ale industriei preistorice a osului* (1976); reunind eforturile coordonate a numeroși specialiști care lucrează în domeniu (majoritatea francezi), acest proiect vizează elaborarea caietelor incluzând fișele generale și specifice definind quasi-totalitatea tipurilor de artefacte preistorice din MDA (paleolitic – epoca bronzului inclusiv). Între 1988 și 2003 au fost editate 11 Caiete, care se constituie în instrumente de lucru indispensabile în studiul acestor artefacte, oferind definițiile și criteriile metodologice acceptate și utilizate în special de cercetătorii francezi și francofoni; • înființarea a zece *Grupuri de lucru* (1976), reunind specialiștii care lucrează exclusiv sau sunt interesați de diversele aspecte specifice ale IMDA; trei din aceste grupuri de lucru au desfășurat zece mese rotunde și colocvii, cele mai multe cu acte publicate: *Grupul de lucru nr. 1 (Utilajul sumar elaborat)*; *Grupul de lucru nr. 3 (Industria osului în neolitic și epoca metalelor)*; *Grupul de lucru nr. 6 (Obiecte de os istorice și actuale)*; • integrarea contribuțiilor importante ale cercetătorilor central- și est-europeni în trama metodologică occidentală, inclusiv în sumarele Caietelor de *Fișe tipologice* (începând cu 1990); • constituirea, cu aportul esențial al cercetătorilor din mediul anglo-saxon, a *Grupului internațional de studiere a artefactelor din materii dure animale*, reunind, în principal, arheologi și arheozoologi din majoritatea țărilor Europei, Japonia și Statele Unite; o primă reuniune organizatorică, desfășurată la Londra (1996), din inițiativa lui Ian Riddler; la a doua reuniune, desfășurată la Budapesta (1999), a fost statuată existența grupului sub titulatura *Worked Bone Research Group (WBRG)* sub conducerea dr. Alice Choyke, în cadrul *International Council of Archaeozoology (ICAZ)*; aportul esențial al arheozoologiei și paleontologiei în studiul IMDA a fost, astfel, instituționalizat; următoarele reuniuni, bienale, au avut loc la: Basel, Elveția (2001), Tallinn, Estonia (2003), Veliko Turnovo, Bulgaria (2005) și Paris-Nanterre (2007); cercetările derulate în cadrul acestui grup nou creat, marcând diversificarea abordărilor și polarizarea preocupărilor (mediul francofon și cel anglo-saxon), dar și interferențe notabile, vizează domenii cultural-cronologice și geografice foarte diverse, de la preistorie până în perioadele subactuale; aspectul cel mai profitabil al proiectului rămâne posibilitatea de a vehicula eficient datele legate de preocupările în domeniu, atât de ordin tipologic, tehnologic, cât și de analiză funcțională, de practică experimentală, paralele etnografice ș.a. cercetarea este centrată asupra problematicii continentului nostru, dar nu lipsesc datele importante asupra materialelor din Orientul Apropiat și Mijlociu sau Extremul Orient, ca și asupra celor descoperite în Americi; • inserarea problematicii specifice a studiului IMDA în aria tematică a unor reuniuni științifice de marcă, precum Congresele Internaționale de Științe Pre- și Protoistorice, reuniunile European Association of Archaeologists etc.; între acestea se numără și recenta conferință cu tema: *Prehistoric Technology: 40 years later. Functional Studies and the Russian Legacy*, Verona, 2005; • stimularea cercetării sistematice a IMDA în mediul universitar francofon; în acest sens, ilustrative sunt exemplele oferite de Université de Paris I-Sorbonne și CNRS: Aix-en-Provence, Paris-Nanterre ș.a.; • aceste premise favorabile au asigurat, în ultimele

două decenii, elaborarea a zeci de articole, studii, cataloage, monografii, lucrări de master, teze de doctorat ș.a., multe dintre ele devenind puncte de referință și modele metodologice în domeniu.

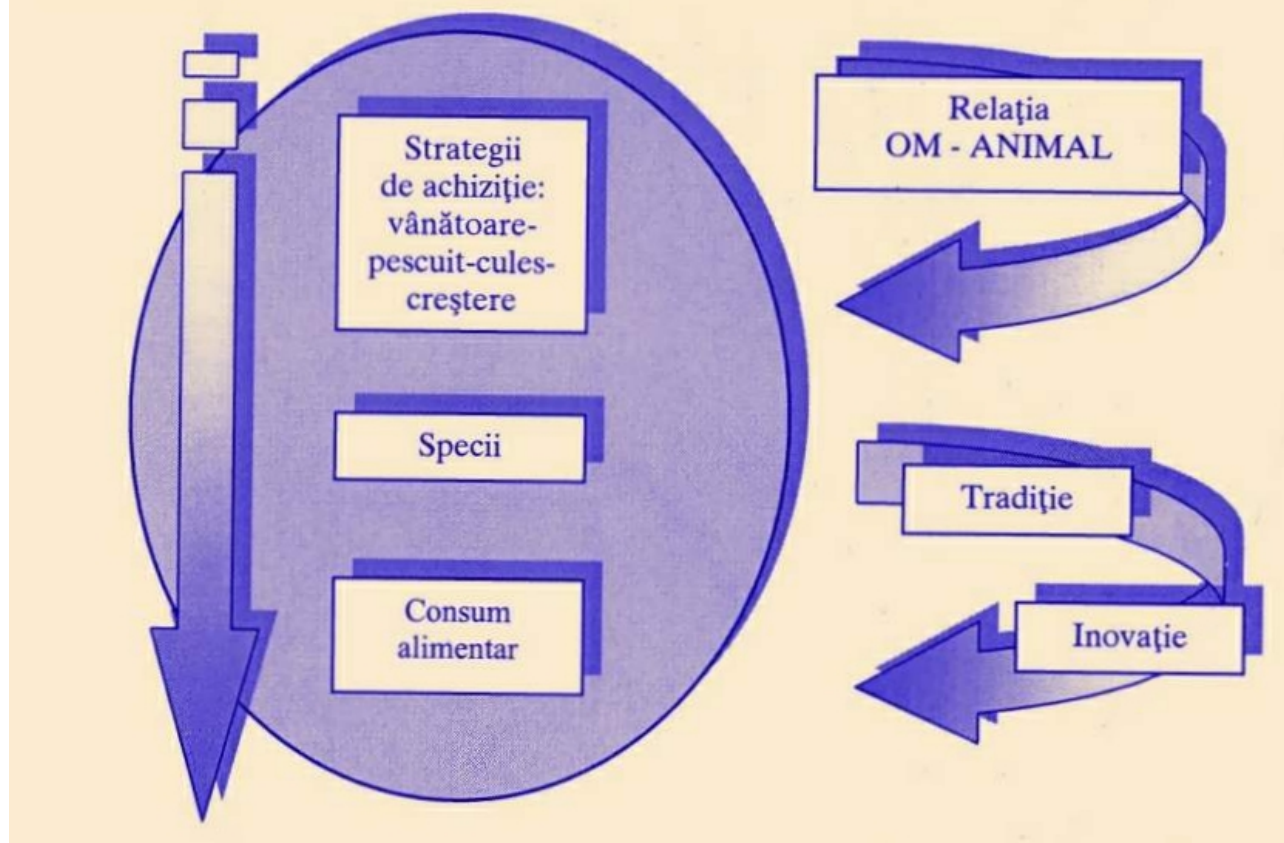
Rolul IMDA în preistorie și protoistorie. Evoluția tehnicilor

Paleoliticul inferior. În 1942, Raymond Dart descoperirea la Tounga (Africa de Sud) resturi scheletice de australopitecine, asociate cu fragmente de oase și coarne de animale, considerate ca fiind fracturate intenționat, pe care el le-a considerat unelte și pe baza cărora a postulat existența unei industrii denumită *osteodontokeratică*, dar fără a dispune, la acea dată, de mijloacele științifice necesare demonstrării indubitabile a urmelor de intervenție „tehnologică”. În 1932, această ipoteză întrunea adevăratul lui H. Breuil, care studiase materialele osteologice cu urme de fracturare intenționată și de utilizare, atribuite sinantropilor și descoperite în Peștera I de la Choukoutien (China). În epocă, viabilitatea „culturii ODK” a fost vehement și quasigeneral contestată, dar descoperirile ulterioare (Africa, Europa, India etc.), observațiile riguroase cu metode moderne, ca și studiile experimentale au probat autenticitatea pieselor studiate de Dart. S-a renunțat însă la conceptul inadecvat de „cultură ODK”, acceptându-se utilizarea MDA încă din perioada de început a paleoliticului inferior. Ca descoperiri cunoscute, unele controversate, amintim pe cele de la Melka Kunturé (Oldowian – Africa), din India și pe cele de la Bugiulești – „Valea lui Grăunceanu”. Cultura acheuleană a livrat în număr mai mare unelte folosite ocazional realizate pe așchii de oase sau coarne fracturate voluntar: Isenya (Africa); Mas des Caves, Hérault, Lazaret (Franța); Torralba, Ambrona (Spania); Vértesszölös (Ungaria) și chiar un fragment de os purtând un desen compus din linii gravate (Pech de l’Azé II, Franța).

Paleoliticul mijlociu. Alături de fragmentele de oase utilizate, s-a înregistrat apariția pieselor retușate pe așchii de os și valve de scoici – descoperirile din siturile Cueva Morin (Spania); La Quina, Lazaret, Grotte de l’Observatoire, Le Moustier, La Ferrassie, Monaco, Fontéchevade, Grotte de Rigabe, Grotte des Cendres ș.a. (Franța); Grotta del Cavallo (Italia). O piesă descoperită la Pech de l’Azé II atestă apariția procedurii de perforare a osului. Ca tipuri de unelte se disting: raclă, vârfuri, dălțițe, burine. La sfârșitul epocii se înregistrează prezența unor artefacte de podoabă perforate (dinți), în cadrul culturii châtelperroniene. Din punct de vedere tehnic se constată aplicarea procedurii de debitaj prin percuție directă lansată și a fasonării prin retușare directă/inversă, MDA fiind tratate în aceeași manieră ca și materialele litice, sau, cum se exprima în mod plastic H. Breuil, ca o „piatră de origine animală”. Rezultatul a fost apariția utilajului MDA sumar elaborat, caracteristic pentru paleoliticul inferior și mijlociu.

Paleoliticul superior, epipaleoliticul, mezoliticul. „Explozia” IMDA propriu-zise a avut loc în paleoliticul superior, legată de extinderea omului de tip modern în Lumea Veche. Ea se explică prin adoptarea unor strategii de subsistență perfecționate, bazate pe vânătoare, corespunzând în plan tehnic unor procedee elaborate. Artefactele erau fabricate în serie pe baza unei concepții prealabile clare, adaptate în mod optim scopului vizat, caracteristici neîntâlnite anterior. În plan tehnic se constată recurgerea la eboșe, extrase în general sub formă de baghete de pe oase lungi de erbivore sau de pe axul coarnelor, utilizându-se tehnica șanțuirii axiale cu ajutorul burinului (*groove and splinter technique*). Tehnica mai veche a percuției s-a menținut pentru etapa debitajului, alături de altele noi, cum este tăierea prin uzură liniară, folosindu-se fibre vegetale sau tendoane și nisip umed (*sciage par abrasion linéaire*). Fasonarea se executa prin raclaj și rar prin abraziune. Decorul pieselor de artă mobilieră se realiza prin gravare, iar procedeul perforării se întâlnea în mod curent. Între tipurile noi de artefacte se numără: vârfuri polifuncționale (pentru perforat, împletit etc.), acul de cusut, cârligul de pescuit rectiliniu și curb de os și corn, netezitoare diverse (*lissoirs*) pentru prelucrarea pieilor, *chasse-lames* pentru debitajul indirect al materialelor litice, bastoane perforate, vârfuri de suliță de diferite tipuri (prima armă compozită), recipiente de os, o gamă largă de piese de artă mobilieră (dinți perforați, pandantive etc.). Apogeul IMDA a fost atins în cadrul culturii magdaleniene, având ca „fosile directoare/indicatoare”: acul cu ureche, harponul, vârfuri de suliță tipice, propulsorul. Domeniul artei mobiliere, foarte bogat reprezentat, înregistrează ca tipuri: rondoale perforate, baghete semirotonde, contururi zoomorfe decupate, statuete antro- și zoomorfe în *ronde-bosse*, protome animaliere care decorau uneltele și armele, precum și propulsoarele și bastoanele perforate; pandantive din os, dinți, cochilii, perle de fildeș. Artefactele IMDA aparținând paleoliticului superior se caracterizează printr-un înalt grad de tehnicitate. Epipaleoliticul înregistrează evoluția finală a acestor parametri, iar mezoliticul aduce extinderea fabricării și utilizării artefactelor din corn de cervide, canini de mistreț, aplicarea relativ frecventă a tehnicii abraziunii liniare în etapa debitajului (tăierea cu fibra sablată), a fasonării prin abraziune în suprafață și utilizarea curentă a arcului cu săgeți ale cărui armături sunt realizate din os.

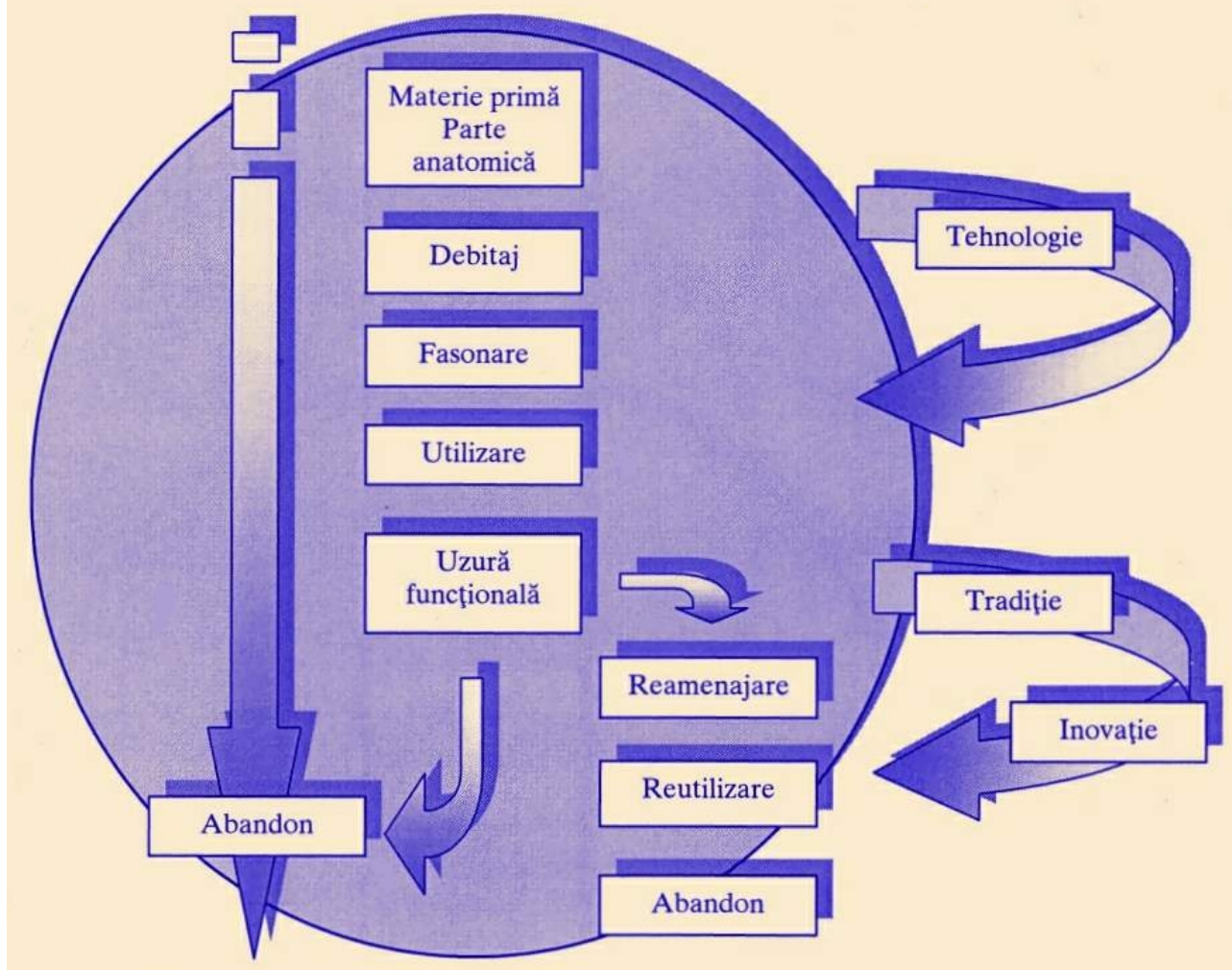
COMPORTAMENTUL UMAN DE SUBZISTENȚĂ

Protoneoliticul și neo-eneoliticul. Alături de tipurile atestate anterior (exceptând propulsorul), în epoca neo-eneolitică au apărut artefacte noi, precum: corpuri de seceră din os și corn de cervide (încă în cadrul culturii natufiene); linguri-spatule din coaste sau metacarpale de bovine; unelte pentru țesut și împletit (piepteni, cuțite plate-suveici, vârfuri diverse) și pentru fasonarea ceramicii; o gamă largă de mânere din os și corn pentru uneltele litice; vârfuri de săgeți de os în mai multe variante tipologice specifice; topoare, săpăligi, brăzdare de aratru din corn de cerb; cârlige curbe de os pentru pescuit; recipiente. Obiectele de port și podoabă se diversifică, fiind obținute din os, dinți și corn: mărgelile, pandantive, ace, butoni, nasturi, piese de centură etc. În plan tehnic, utilizarea vechilor procedee s-a menținut, dar s-au inventat sau s-au extins, totodată, altele noi, precum debitajul prin abraziune, fasonarea prin polizare, perforarea prin rotație rapidă (cu sfredelul). Utilajul MDA al epocii reflectă, în mod firesc, noile strategii de subsistență fundamentale, cele specifice economiei productive. MDA în proveniență de la speciile domestice sunt folosite în aceeași proporție sau preponderent în raport cu cele furnizate de speciile sălbatice vâdate, în special cervide și suide (mistreț).

Epoca bronzului. IMDA continuă a fi prezentă în activitățile economice (utilaj de tip domestic și specializat), cele legate de armament (de vânătoare sau de atac – arcul cu săgeți cu armături de os și corn de cerb), în domeniul podoabelor și al obiectelor decorate; se înregistrează, totodată, în mod semnificativ, interferența cu un alt subsistem tehnic, acela al artefactelor metalice (cupru, bronz), dar și impactul dezvoltării unor domenii noi, cum sunt cele legate de armamentul ofensiv și defensiv metalic (accesorii de os și corn, cum sunt aplicile, butonii etc.), utilizarea curentă a calului de călărie (piese de harnașament, precum psaliile, aplicile etc.).

FABRICAREA ARTEFACTELOR DIN MDA

Studiul IMDA în România

Pe planul cercetării specifice din România, în ultimele circa două decenii se constată manifestarea interesului crescând pentru studiul sistematic al IMDA, în primul rând al celei preistorice (culturile epocilor paleolitică, epipaleolitică, mezolitică și neo-eneolitică). Acumularea unei mase documentare apreciabile și interesul pentru actualizarea metodologiei cercetării și compatibilizarea ei cu referințele internaționale au constituit, în acest sens, premise indispensabile. Rezultate viabile au fost obținute, în primul rând, în ambianța cercetării academice, dar contribuții notabile provin și din mediul universitar și din instituțiile muzeale. Rezultate importante au fost înregistrate și în studiul IMDA aparținând epocii romane, mileniului I e.n. și evului mediu dezvoltat (datorate Danielei Ciugudean, lui Dorin Alicu, Nicolae Gudea, Eugen Nemeș, Sorin Cociș, Vasile Palade, Corneliu Beldiman, Sergiu Musteață, Adrian Andrei Rusu, Florin Mărginean ș.a.).

Interesul pentru studiul artefactelor preistorice din materii dure animale se consemnează sporadic încă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prin activitatea arheologică de teren a lui Cezar Bolliac și cea de cabinet a lui Alexandru Odobescu. Un moment important este marcat de vizita în Transilvania (1924) a celebrului preistorician francez Henri Breuil, care a avut prilejul să studieze colecțiile de artefacte paleolitice de la Cluj (în care se găseau unele piese din materii dure animale, „omologate” ca atare) și să participe la săpăturile efectuate de Márton Roska în câteva așezări de peșteră și de terasă (Cioclovina, Peștera, Cremenea-Sita Buzăului). Extinderea cercetărilor moderne asupra așezărilor paleolitice prin contribuțiile pionierilor domeniului, Constantin Nicolăescu-Plopșor și Nicolae Moroșan (beneficiari ai unor specializări în Franța), ca și asupra celor neolitice (Boian și Gumelnița) lărgeste baza documentară a IMDA; consemnăm contribuțiile aduse, în acest sens, de Vladimir Dumitrescu, Dumitru Berciu, Gheorghe Ștefan, Vasile Christescu ș.a. Cele mai importante colecții s-au constituit însă după al doilea război mondial, datorită extinderii cercetărilor arheologice sistematice la scară națională în anii '50-'70 și prin organizarea unor mari șantiere de salvare. Pentru paleolitic se remarcă săpăturile efectuate de colectivele conduse de Constantin Nicolăescu-Plopșor,

din care au făcut parte: Maria Bitiri-Ciortescu, Vasile Boroneanț, Alexandru Păunescu, Mihail Brudiu ș.a.); generația mijlocie este reprezentată de Marin Cârțumaru și Vasile Chirica. Pentru neolitic cercetările au înregistrat progrese notabile prin definirea clară a unor culturi și adâncirea cunoașterii altora (Starčevo-Criș, Boian, Precucuteni, Cucuteni etc.) prin aportul lui Vladimir Dumitrescu, Mircea Petrescu-Dîmbovița, Silvia Marinescu-Bîlcu, Eugen Comșa, Gheorghe Lazarovici, Eugenia Popușoi, Gheorghe Dumitroaia și alții. În anii '80 apar și primele preocupări sistematice pentru studiul IMDA, materializate prin lucrările semnate de Alexandra Bolomey și Silvia Marinescu-Bîlcu. În ultimul deceniu, interesul pentru acest domeniu se concretizează în: • realizarea primei lucrări de doctorat tratând IMDA preistorică din România (Corneliu Beldiman); • zeci de articole, studii, comunicări susținute la reuniuni științifice interne și internaționale, capitole ale unor monografii, lucrări de licență etc. (autori: Alexandra Bolomey, Silvia Marinescu-Bîlcu, Corneliu Beldiman; recent: Alexandra Micu, Paula Mazăre, Valentina Voinea, Monica Mărgărit, Luminița Bejenaru). Tot recent (2005) a fost organizat de către Eugenia Popușoi, la Bârlad, un simpozion dedicat industriei materiilor dure animale preistorice, prilej cu care s-a vernisat o expoziție de profil, iar comunicările prezentate au fost publicate într-o secțiune specială a anuarului muzeului bărlădean *Acta Musei Tutovensis*, nr. 1, 2006.

Prima sinteză asupra IMDA preistorice de pe teritoriul României (*Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu*, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie, Supplementum 2/2007, Editura Pro Universitaria, București, 2007; teză de doctorat susținută în anul 2000) are în vedere descoperirile eşalonate pe circa 25 de milenii (30 - 6 î. d.Chr.), datate în paleoliticul superior, epipaleolitic, mezolitic și neoliticul timpuriu. Este vorba de 1294 piese provenind din 76 așezări. Se oferă studiul exhaustiv al descoperirilor din România, o tipologie și un studiu extins, bazat pe considerarea tuturor aspectelor legate de ciclul vital al acestor artefacte – „lanțul operator” (materii prime, debitaj, fasonare, utilizare). Concluziile sale (redate mai jos), ca și contribuțiile anterioare ale autorului (articole, studii, comunicări, capitole de monografii) se referă la obiectivele promovate de abordarea integrată actuală a IMDA în România, cu rezultatele obținute: • valorificarea descoperirilor din spațiul nostru (înțeles în sensul granițelor de astăzi) prin adoptarea metodologiei unitare actuale promovată de Fișele tipologice și Comisia de nomenclatură, în scopul exploatării exhaustive a informațiilor și al asimilării rapide și eficiente a rezultatelor în circuitul științific național și internațional; • relevarea importanței crono-culturale și evolutiv-tehnologice a materialelor din România în context regional și european; • reliefașarea specificităților legate de gama tipologică, exploatarea materiilor prime, a speciilor animale respective și a trăsăturilor paleoeconomiei; • valorificarea sistematică a rezultatelor în plan intern și internațional.

Paleoliticul superior. Aurignacian (cca 30000 – 23000 B.P.). Se cunosc încă puține piese IMDA, descoperite în situri din Moldova, Transilvania și Oltenia și realizate din fragmente de oase lungi de mamifere, corn de ren, dinți. Ca tipuri sunt atestate: vârfuri polifuncționale (Ripiceni-Stânca, Mitoc-„Valea Izvorului”), vârfuri (armături) pentru sulițe (Baia de Fier-„Peștera Muierilor”; Mitoc-„Malu Galben”), primele obiecte de podoabă, ca dinții perforați (canin de lup, Ohaba-Ponor – „Peștera din Bordu Mare”), piese de utilitate incertă decorate (metapod de cal decorat cu linii gravate, Topalu).

Paleoliticul superior. Gravettian (cca 27000/23000 – 13000 B.P.). Numărul mai mare de piese descoperit și utilizarea curentă a oaselor lungi de mamifere, a fildeșului de mamut și, mai ales, a cornului de ren a permis studierea unor tipuri specializate ca: vârfurile polifuncționale (Ripiceni-Stânca, Cotu-Miculini), netezitoare (Cotu-Miculini), percutoare și retușoare (Cotu-Miculini, Lespezi), vârfuri (armături) pentru sulițe și harpoane (Crasnaleuca, Cotu-Miculini, Piatra Neamț-„Poiana Cireșului”), topoare-securi pentru vânătoare (Cotu-Miculini, Lespezi), un recipient din fragment de os coxal de bovidu (Ripiceni-Stânca), obiecte de podoabă ca dinții perforați (canin de vulpe și de cerb, Râșnov-„Peștera de la Gura Cheii”; incisivi și canini de urs de peșteră Boroșteni-„Peștera Cioarei”, Piatra Neamț-„Poiana Cireșului”, Țibrinu), pandantivele de os decorate sau nedecorate (Mitoc-„Malu Galben”, Țibrinu), bastoane perforate decorate sau nedecorate (Peștera, Cotu-Miculini), cochilii perforate (Piatra Neamț-„Poiana Cireșului”). Remarcăm apariția unor adevărate „atelieri” (arii speciale în cadrul așezărilor) de prelucrare a osului și a cornului de ren (Cotu-Miculini, Crasnaleuca), a celor mai vechi obiecte de fildeș (Cotu-Miculini, Lespezi, Piatra Neamț-„Poiana Cireșului”) și aplicarea unui procedeu de debitaj nou, tăierea transversală cu sfoara (Lespezi).

Epipaleolitic. Tardigravettian de aspect mediteranean (cca 12000 – 10000 B.P.). Această cultură dispune de un material relativ bogat, provenind din situri plasate în regiunea Porților de Fier. Oasele mamiferelor vânașe, dinții, cochiliile de melci și scoici, cornul de cerb și de căprior, vertebrele de pești au fost utilizate pentru realizarea vârfurilor (străpungătoarelor), a netezitoarelor, a armăturilor pentru sulițe, a cârligelor pentru pescuit, probabil a acului de cusut (cea mai veche atestare pentru România). Gama

obiectelor de podoabă este variată și bogată (pandantive, dinți perforați – canini de cerb și de vulpe, incisivi de bovine, incisiv de castor, vertebre de somn perforate) și decorate cu motive geometrice gravate (arta mobilieră) este bine reprezentată: vârfuri de suliță, obiecte de uz incert. Cele mai importante descoperiri provin din așezările de la Dubova-„Cuina Turcului”, Ogradena-„Icoana” și „Răzvrata”.

Mezolitic. Cultura Schela Cladovei (cca 8000 – 6000 î.Chr.) dispune de un efectiv consistent, dar mai puțin diversificat în raport cu epoca precedentă, provenind din așezările cercetate în regiunea Porților de Fier. Dezvoltarea IMDA este marcată de schimbările ecologice determinate de instalarea regimului temperat – trecerea la holocen (actualul geologic). Artefactele sunt standardizate tipologic și realizate din oase de mamifere, dinți de mistreț și, cu deosebire, corn de cerb: vârfuri polifuncționale (străpungătoare), netezitoare și racloare-cuțit din fragmente de defense de mistreț, vârfuri oblice din corn de cerb, folosite (în funcție de tip) ca unelte pentru prelucrarea lemnului sau ca arme (securi). Utilizarea arcului determină apariția unei serii tipice de armături pentru săgeți, eficiența acestei arme fiind dovedită, în mod spectaculos, prin descoperirea scheletelor unor indivizi a căror moarte a survenit datorită rănilor provocate de săgeți, cu ocazia unor conflicte armate între comunitățile aceleiași culturi (primele dovezi ale unor conflicte armate din această parte a Europei, descoperiri la Schela Cladovei). Arta mobilieră și utilizarea podoabelor a furnizat relativ puține artefacte (vârfuri de corn decorate cu linii gravate sau creștături, dinți de pește perforați). Cele mai importante așezări de proveniență a IMDA sunt cele de la Drobeta-Turnu Severin – Schela Cladovei, Ostrovu Corbului și Ostrovu Mare.

Gama ipotetică a ocupațiilor ilustrate de IMDA în siturile paleoliticului superior, epipaleoliticului, mezoliticului și neoliticului timpuriu din România. ARG = aurignacian; GRV = gravettian; TDG = tardigravettian de aspect mediteranean; SCL = cultura Schela Cladovei; GBC = grupul cultural Gura Baciului-Cârcea; STC = cultura Starčevo-Criș; VNA = cultura Vinča, faza A

OCUPAȚII	ARG	GRV	TDG	SCL	GBC	STC	VNA
Prepararea pieilor							
Prelucrarea pieilor (coasere)							
Împletitul fibrelor							
Utilizarea pieselor de podoabă							
Utilizarea pieselor de artă mobilieră							
Vânătoarea							
Prelucrarea materialelor litice (debitaj și fasonare)							
Pescuitul cu harponul							
Pescuitul cu undița							
Conflicte armate							
Consumul alimentar (cereale)							
Creșterea animalelor							
Cultivarea plantelor							
Fasonarea vaselor ceramice							
Prelucrarea lemnului							
Schimburi (podoabe din cochilii)							
Țesut							
Recoltarea gramineelor							
Extragerea sării din soluție							
Prelucrarea pieilor/textilelor (coaserea cu acul)							

Neoliticul timpuriu. Cultura Starčevo-Criș și Vinca, faza A (cca 6000-4500 î.Chr.). Neolitizarea regiunilor nord-dunărene prin instalarea unor grupuri de populații originare din sudul Balcanilor și economia productivă (creșterea animalelor și cultivarea plantelor) determină schimbări majore în domeniul IMDA. Sursele de aprovizionare cu materii prime sunt permanente la dispoziție, iar oasele speciilor domestice (bovine și ovicaprine) domină gama materiilor prime. Oasele speciilor vâdate, carnea cervidelor (cerb, căprior), dinții (canini de mistreț) și cochiliile scoicilor continuă a fi folosite, dar în proporții mai reduse. Numărul pieselor descoperite, așezările de proveniență fiind răspândite pe mare parte a teritoriului României; gama tipologică se diversifică, reflectând ocupații noi: vârfurile polifuncționale confecționate din metapodii de

bovine și ovicaprine, ace de cusut, netezitoare, vârfuri de mari dimensiuni pentru împletit, linguri-spatule, corpuri de seceră din corn de cerb, vârfuri oblice din corn de cerb folosite ca săpăligi sau secure. În categoria podoabelor menționăm inele și ace de păr de os, brățări de os, de corn de cerb și din valva scoicii de origine mediteraneană *Spondylus gaederopus*, rondele perforate de os, pandantive, mărgelile de os și de *Spondylus* etc. Culturii Vinča, faza A i se atribuie și o frumoasă brățară confecționată din *Spondylus* (Gornea-„Căunița de Sus”). Arta mobilieră beneficiază de puține descoperiri; putem menționa aici o piesă excepțională, protoma unei brățări din corn de cerb în formă de cap de animal stilizat, descoperită în așezarea de la Cârcea-„Hanuri”, cea mai veche piesă de artă mobilieră figurativă din materii dure animale cunoscută până în prezent în România. Între așezările importante se numără cele de la Cluj-Napoca – „Gura Baciului”, Cârcea-„Hanuri” și „Viaduct”, Miercurea Sibiului, Ocna Sibiului, Șeușa, Trestiana (cultura Starčevo-Criș); Liubcova-„Ornița”, Gornea-„Căunița de Sus” (cultura Vinča). Pentru epocile și culturile ulterioare nu avem (încă) decât abordări sporadice ale problematicei IMDA. Gama ocupațiilor ilustrate de IMDA este redată sintetic în tabel.

Studiul IMDA preistorice documentează aspectele complexe ale paleoeconomiei, ale spiritualității și ale relațiilor intercomunitare, cele dintre comunitățile umane și mediul ecologic, dintre om și animal, oferind argumente specifice și concrete în sprijinul definirii conținutului fiecărei culturi și epoci.

Corneliu BELDIMAN